

vjerom, dok se s druge strane, čak pomalo sramežljivo, predstavlja drugi, ponešto slabije poznat, Marulić kao autor satiričkih i lascivnih stihova. U Balićevu opsežnom prikazu etičkog nauka splitskog humanista svoje mjesto nisu, jer nisu ni mogle, našle analize *Glasgowskih stihova*, brojnih Marulićevih epigrama u kojima je, može se reći, prevladala upravo ona pjesnikova ljudska strana kojoj zemaljske radosti nisu strane. No već stihovi Marulićeve *Suzane*, koju je Balić uzeo u razmatranje, u kojoj je istoimena protagonistica svojom izvanrednom ljepotom rasplamsala bludne misli i erotsku želju dvoje staraca, služe kao dostatan pokazatelj pjesnikove druge crte ličnosti.

Rasvijetlivi filozofsku, odnosno etičku dimenziju Marulićeve misli, knjiga *Etički nauk Marka Marulića* dala je značajan doprinos boljem poznavanju djela splitskog humanista, što je čini vrijednim i nezaobilaznim dijelom marulologije.

Željka Metesi Deronjić

doi: [10.21464/fi38215](https://doi.org/10.21464/fi38215)

Žan-Lik Nansi [Jean-Luc Nancy]

Nacistički mit / Dekonstrukcija hrišćanstva

Fakultet za medije i komunikacije,
Beograd 2017.,
preveo Ugo Vlaisavljević

Nedavno je u izdanju jedne od najproduktivnijih izdavačkih kuća na prostorima bivše Jugoslavije, kada je u pitanju suvremena društvena i humanistička teorija, Fakulteta za medije i komunikacije Sveučilišta Singidunum u Beogradu, svjetlo dana ugledala zbirka eseja pod nazivom *Nacistički mit / Dekonstrukcija hrišćanstva* francuskog filozofa Jean-Luca Nancyja, mislioca koji u posljednjih 20 godina zauzima sve važnije mjesto na svjetskoj filozofskoj sceni. Opus Nancyjeva promišljanja ogroman je i prožima klasičnu i suvremenu filozofiju, likovnu i filmsku umjetnost, socijalnu i političku misao i, na posljetku, teološku misao i egzistencijalnu filozofiju. Osim što je dugi niz godina predavao na Sveučilištu Marc Bloch u Strasbourgu, bio je gostujući profesor na Freie Universität

Berlin i University of California. Svoj misaoni put predstavio je knjigom *La communauté désœuvrée (Razdjelovljena zajednica)* u kojoj je izložio analizu zajednice kao stanja i procesa koji nema ni suštinu ni svepokrivajuću identitet, nego egzistira kao stanje stalno smjenjujućih smislova.

Prvi prijevodi Nancyjevih tekstova na prostorima bivše Jugoslavije počeli su se pojavljivati 90-ih godina prošlog stoljeća u časopisima *Dijalog*, *Beogradski krug* i *Košava*, a prva knjiga, ili točnije zbirka važnijih Nancyjevih tekstova (»Uljez«, »Heideggerova izvorna etika«, »Pohvala izmiješanosti«), pod zajedničkim nazivom *Biti zajedno bez suštine* (preveli: Ugo Vlaisavljević, Elmedina Podrug) pojavila se 2001. godine u izdanju sarajevskog Međunarodnog centra za mir, a povod za njeno objavljivanje bilo je gostovanje francuskog filozofa na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Sarajevu. Izdavačka kuća Mama iz Zagreba 2003. je godine u jednoj knjizi objavila dva, možemo reći, njegova najvažnija djela – *Razdjelovljena zajednica* i *O singularnom pluralnom bitku* (u prijevodu Tomislava Medaka) – što je bilo zapravo prvo cjelovitije predstavljanje Nancyjeva djela na ovim prostorima. Nakon toga je slijedilo objavljivanje knjige *Stvaranje svijeta ili mondijalizacija* u izdanju izdavačke kuće Jesenski Turk, također iz Zagreba. U Beogradu 2007. godine u izdanju izdavačke kuće Beogradski krug izlazi *Iskustvo slobode*, knjiga koja predstavlja Nancyjevu doktorsku disertaciju obranjenu pred Jean-Françoisom Lyotardom, Jacquesom Derridaom i Gérardom Granelom. Filmski centar Srbije 2005. godine objavljuje njegovu knjigu eseja o filmskoj i likovnoj umjetnosti *Abas Kjarostami. Očiglednost filma*, u prijevodu Ane Samardžije, koju čine njegovi tekstovi o stvaralaštvu nagrađivanog iranskog filmskog redatelja. Spomenut ćemo i Nancyjevu knjigu o umjetnosti *Muze*, koja je objavljena prije četiri godine u izdavačkoj kući Meandar Media, a u prijevodu Vande Mikšić.

Nacistički mit / Dekonstrukciju hrišćanstva čine dvije knjige, od kojih je prva (*Nacistički mit*) napisana u suradnji s Philippeom Lacoue-Labartheom, Nancyjevim kolegom sa Sveučilišta Marc Bloch u Strasbourgu, s kojim je još sedamdesetih godina prošlog stoljeća napisao dvije knjige *L'absolu littéraire* i *Le titre de la lettre*. Prva je filozofska analiza književnosti i bavi se poetikom njemačkog romantizma, a druga problematizira odnos filozofije, lingvistike i psihoanalize, interpretirane kroz perspektivu čuvenog francuskog psihoanalitičara Jacquesa Lacana. Njihov zajednički rad je nastavljen 1980. godine, kada pokreću *Centre de Recherches Philosophique*

sur le politique u kojem organiziraju konferencije i javna predavanja, a glavna tema bila je odnos politike i političkog. Plod rada tog *Centra* dvije su knjige *Le Retrait du politique* i *Rejouer le politique* koje su uredili Nancy i Lacoue-Labarthe. U njihovu slijedećem zajedničkom djelu, strasburški dvojac prelazi s tema književnosti, psihoanalize i političkog na analizu mita i to kao autentičnog obilježja nacizma. Prema Lacoue-Labartheu i Nancyju, ovdje se ne radi o nekom mitološkom porijeklu njemačkog nacizma, nego o tome da je mit ono što nacizam proizvodi.

»Zbog toga ovdje nećemo govoriti o mitovima nacizma, dakle u množini, nego jedino o mitu nacizma ili o nacionalsocijalističkom mitu *kao takvom*.« (str. 20)

Mitologija je nastojanje za proizvođenjem nečeg autentičnog i karakterističnog za neku zajednicu, a što će je razlikovati od neke druge zajednice. Pozivajući se na Platona i njegovu osudu mita kao bogohulnih laži, Lacoue-Labarthe i Nancy uviđaju da je »uloga mita ponuditi, ako već ne i nametnuti, modele i tipove, (...) one tipove čijim oponašanjem neki pojedinac – ili grad ili čitav narod – može shvatiti ili se identificirati« (str. 27). Prema dvojici autora, cjelokupna povijest zapadne Europe zasnovana je na imitaciji obrazaca antičkog modela kulture i politike. U tom smislu, Njemačka nikada nije imala ništa autentično te je kroz svoju povijest, tražeći svoj identitet ili »Subjekt svog nastanka«, imitirala neke povijesne kulture. S obzirom na to da joj je nedostajala autentičnost i da je svoju kulturu crpila iz francuskog oponašanja antike, drugim riječima, drugostupanjskom imitacijom, Njemačka je nastojala izgraditi svoj vlastiti autentični subjekt putem kojeg će sebi osigurati identitet. Imitacija je Njemačkoj bila potrebna da bi se formirala kultura koja se ne može imitirati i koja će biti posebna u odnosu na druge kulture i u tu svrhu je formiranje mita bio način putem kojeg je sebi našla autentično sredstvo identifikacije. Mitologija predstavlja formiranje tipova ljudi prema kojima će se praviti konkretni oblici sa specifičnim karakteristikama, a njen je konačni cilj singularni identitet koji je konačan i apsolutan i tendira k zatvorenosti prema bilo čemu drugom. U tom smislu, Njemačka stvara svoju autentičnost kroz kreiranje nacizma kao mita. Nacistički mit specifičan je oblik identifikacije koji se formira na temelju krvi i tla, a ne na temelju jezika. Drugim riječima, nacistička se zajednica formira na osnovu prirodnih svojstava njenih članova, a ne zbog kulturnih i duhovnih obilježja. Za Nancyja i Lacoue-Labarthea, mitologija, u slučaju nacizma, nije pozivanje na neku prošlost, nego je etabliranje jednog čistog tipa društva, koje isključuje drugu za-

jednicu ili identitet, a posebno zajednice koje nemaju specifična prirodna obilježja. Stoga njih dvojica upućuju na djelo *Mit XX stoljeća* nacističkog ideologa Alfreda Rosenberga. Naime, Rosenberg tvrdi da je »sloboda duše *Gestalt* (oblik)«, ukazujući na važnost oblikovanja kao diferenciranja i ograničavanja, pri čemu Rosenberg istovremeno tvrdi da je rasa nosilac tog ograničavanja (str. 38). Drugim riječima, rasa je nosilac stvaralačke moći i princip identifikacije. Ako se princip identifikacije zasniva na krvi, a ne na jeziku (jer jezik, usprkos svojoj posebnosti, pripada elementu univerzalnog) i ako je mit moć identifikacije, onda i sam »mit postaje krv i tlo« (str. 40–41). Za nacizam, određenja koja jezik i priroda imaju u klasičnoj sociologiji kulture (priroda–univerzalno; jezik–posebno) obrću se i priroda postaje princip identifikacije, a jezik apstraktan i univerzalan i samim time za identitet nevažan element.

U knjizi *Dekonstrukcija hrišćanstva*, Nancy se bavi fenomenom odnosa Europe i Zapada prema kršćanstvu koji suštinski oblikuje historiju zapadnoevropske kulture i filozofije. Dekonstrukcija, za Nancyja, nije neki poseban postupak ili metoda koju on poduzima na samoj kršćanskoj religiji, nego je ono, kršćanstvo, samo po sebi »dekonstrukcija« ili »auto-dekonstrukcija« jer ukazuje na »načelo svijeta bez Boga« (str. 77). Naime, od momenta kada se počelo govoriti o monoteizmu, on se počinje shvaćati kao princip jednosti, tj. kao određeni filozofski princip ili zakonitost, a ne kao nešto onostrano i božansko. Monoteizam označava da svijetom vlada jedno načelo, tako da se on bitno ne razlikuje od monizma, nekog drugog zakona ili filozofskog principa. Monoteizam je sredstvo putem kojeg se čovjek približava Bogu, što Nancy objašnjava time da su u antičkom vremenu bogovi bili odvojeni od ljudi, dok s pojavom monoteizma, kao »principa koji ima isključivu ulogu pružiti most između dvije obale« (str. 51), Bog se približava čovjeku, što se posebno vidi u fenomenu uprisutnjavanja Boga na zemlji u liku Isusa Krista. Nancy smatra da se, u momentu kada se Bog otjelovljuje u liku Krista, dešava pražnjenje Boga ili odricanje od božanske moći. To nam pokazuje da kršćanstvo samo sebe dekonstruira jer se Bog zapravo uprisutnjuje i dokazuje svoje postojanje kroz ljudski oblik.

»S figurom Krista samo odricanje od božanske moći i od njegove prisutnosti postaje vlastiti čin Boga, a to je upravo ono što ovaj čin pretvara u njegovo postojanje-čovjekom.« (str. 78)

Nancy, također, pokazuje da je kršćanstvo proces kretanja i ima sva obilježja ljudske povijesti.

Naime, kršćanstvo ima teleološku funkciju jer to kretanje ima svoj cilj, a to je konačni čin spasenja.

»... kršćanska vjera je sama sobom iskustvo svoje povijesti (...) kršćansko kretanje, samo ovo izvršenje spasa postaje neodvojivo od ljudske povijesti, postaje ljudska povijest kao takva, Povijest.« (str. 95)

Čin spasenja posebno je važan za Nancyjevu analizu kršćanstva jer upućuje na povijesnost svijeta, ali isto tako i na drugu važnu stvar u kršćanstvu, a to oslobađanje od grijeha. Grijeh je izvorno stanje, početak i uvjet povijesti ili »zaduživanje egzistencije kao takve« (str. 108). Stoga, grijeh shvaćamo kao početak povijesti koja će se okončati u božanskom oprost u duga čovjeku.

Kršćanstvo pripada Zapadu i njegovo je specifično obilježje. Stoga je uobičajena tvrdnja da se kršćanstvo kao zapadni fenomen ukida i samo sebe odbacuje kroz sam društveni progres. Kroz sagledavanje povijesnog napretka Zapada smatralo se da kršćanstvo sve više prestaje biti fenomen koji prožima društva jer na njegovo mjesto dolaze birokracija, sekularizacija, ekonomski materijalizam i ovozemaljski zakoni. Međutim, kršćanstvo je, prema Nancyju, osnovno određenje Zapada, ono mjesto s kojeg sebe Zapad definira bilo da je riječ o tzv. poricanju svog kršćanskog porijekla, ili kroz proces svog vlastitog samoprevladavanja i dokidanja svoje religijske prošlosti. Nancy smatra da je zadatak

»... završiti već jednom s unilateralnom shemom izvjesnog racionalizma, prema kojoj je moderni Zapad sebe zadobio suprotstavljajući se kršćanstvu, iščupavši se iz njegovog mračnjaštva (...) jer se radi o tome da se dokuči kako su monoteizam, uopće, i kršćanstvo, posebno, također, porodili Zapad.« (str. 75)

Nancy objašnjava vezu između kršćanstva i zapadnjačke modernosti konceptom obećanja. Zapadnjačka modernost je određena orijentiranošću k budućnosti, vezanosti za obećanje koje će se ispuniti, što je prema njemu i osnovno obilježje kršćanske poruke, kao nečega što će doći, kao kraja koji je objavljen i koji će se desiti.

U svom čuvenom djelu *Razdjelovljena zajednica*, Nancy je iznio tvrdnje prema kojima u svijetu u kojem živimo ne postoje ni čvrsti i fiksirani identiteti ni zatvorene i ustrajne zajednice. Svijet u kojem živimo je mnoštvo stalno smjenjujućih singularnih svojstava koja stalno nagrízaju postojeće identitete, dokidajući mogućnost formiranja društva kao apsolutnog i dovršenog djela čime se stvara osnovno činjenično stanje svijeta, koje Nancy naziva *razdjelovljena zajednica*. U tekstu »Misliti daleko od jednog«, Nancy analizira postojanje tri monoteizma kao neku vrstu

raspršenosti smisla i mnoštvenosti božanske egzistencije. U duhu te filozofije, suštinsko udaljšavanje od mišljenja metafizičkog jednog ukazuje nam da je postojanje i mišljenje drugog neophodno i da njegovo prisustvo suštinski nagrízava monolitnost i apsolutnost bilo kakvog fiksiranog identiteta što implicira da, koliko god se trudili, pravili tipove i mitove, ipak živimo svijet bez svepokrivajuće suštine, zajedno jedni pored drugih.

Bernard Harbaš

doi: [10.21464/fi38216](https://doi.org/10.21464/fi38216)

Eric Margolis, Stephen Laurence
(ur.)

The Conceptual Mind
New Directions in The Study of
Concepts

MIT Press, Cambridge (MA) –
London 2015.

Rasprava o podrijetlu i strukturi pojmova živo je interdisciplinarno područje u kojem sudjeluju filozofi, psiholozi i lingvisti. Urednici ovog zbornika, filozofi Eric Margolis i Stephen Laurence, zadušili su sve sudionike rasprave svojim uredničkim izdanjem iz 1999. godine, *Concepts: Core Readings*, u kojem su sabrali ključne, sad već klasične, tekstove o pojmovima. Sada, 16 godina kasnije, u izdanju koje je predmet ovog prikaza oni donose nove članke vodećih autora, koji predstavljaju rezultate svojih tekućih istraživanja i nude smjernice za budućnost.

Ovaj zbornik okuplja radove vodećih kognitivnih znanstvenika (filozofa, psihologa, lingvisti), pisane specifično za isti, koji predstavljaju najnovije stanje istraživanja o prirodi i podrijetlu pojmova. Podijeljen je na sljedeće dijelove: Pojmovi i životinje, Pojmovi i mozak, Pojmovi i evolucija, Pojmovi i percepcija, Pojmovi i jezik, Pojmovi kroz kulture, Stjecanje pojmova i pojmovna mijena, Pojmovi i normativnost, Pojmovi u kontekstu, te Pojmovi i pojmovna individuacija. U nastavku će se ukratko prikazati sadržaj svakog od uključena 24 teksta.

U članku »Conceptual Learning by Miniature Brains«, Aurore Avarguès-Weber i Martin Gierfa argumentiraju i rezultatima eksperime-